

Myśliński, Jerzy

"Warszawa i Mazowsze w walce o niepodległość kraju w latach 1794-1920", pod red. Adama Koseskiego, Andrzeja Stawarza, Warszawa 2001 : [recenzja]

Rocznik Mazowiecki 14, 258-260

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

osadnictwa Wizny i ziemi wiskiej na tle wydarzeń historycznych w tym regionie Polski (do 1529 r.). Ostatnio jego piórem skreślone zostały dzieje Kolna, zapomnianego miasta mazowieckiego.

Jak należy mniemać, wydawcami dzieła są Społeczny Komitet Wydawnictwa Historii Wizny i Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Łomżyńskiej.

Podstawą książki jest solidna kwerenda źródłowa w najważniejszych krajowych archiwach. Szkoda jednak, że nie podano literatury przedmiotowej i wykazu źródeł publikowanych. Ponadto tak wartościowa książka winna mieć lepszą oprawę kartograficzną.

Całość składa się z dwunastu rozdziałów. Pierwszy z nich mówi o rozkwicie miasta w czasach jagiellońskich, a ostatni o Wiźnie u progu trzeciego tysiąclecia.

Im jednak bliżej czasów współczesnych, tym wnikliwsza winna być krytyka źródeł. Bo, pamiętając chociażby o tragicznych wydarzeniach w Jedwabnem, nie wolno wysuwać słabo udokumentowanych wniosków w odniesieniu do ludności żydowskiej w Wiźnie. Niewiele zresztą dowiadujemy się o Żydach z Wizny i okolicy, a przecież w XIX w. Żydzi stanowili blisko $\frac{1}{4}$ mieszkańców tego miasteczka. Mam nadzieję, iż w nowym wydaniu autor wzbogaci źródłowo opis historii najnowszej, która zawsze przysparzała najwięcej kłopotów, bo jest to „historia krótkiego trwania” i wywołuje najwięcej emocji.

Benon Dymek

Warszawa i Mazowsze w walce o niepodległość kraju w latach 1794–1920,

**pod red. Adama Koseskiego i Andrzeja Stawarza,
Warszawa 2001, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza,
ss. 394 + 8 tabl., il.**

Ta okazała publikacja zbiorowa jest pokłosiem sesji naukowej, która odbyła się w dniach 19–20 października 2000 r. w Warszawie i Pułtusku. Zorganizowana została staraniem Mazowieckiego Towarzystwa Kultury (Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych im. Stanisława Herbsta), Muzeum Niepodległości w Warszawie i Wyższej Szkoły Humanistycznej w Pułtusku, które to placówki doprowadziły do wydania książki. Sponsorami książki były samorządy Warszawy i województwa mazowieckiego oraz dwie instytucje finansowe.

Na publikację złożyły się referaty 19 autorów oraz dwie krótsze wypowiedzi dyskusyjne i słowo wstępne redaktorów. Z tej bogatej w treść książki nie poznamy jednak przebiegu sesji, podczas której zapewne nie tylko wygłaszano referaty, ale także dyskutowano. Dwa pierwsze referaty mają charakter syntetyczny, przy czym pierwszy (Andrzeja Ajnenkiela) ogarnia całość problematyki, drugi (Adama Koseskiego) koncentruje się wokół dziejów Mazowsza. Pozostałe

teksty ułożone zostały chronologicznie i tylko w nieznacznym stopniu porządek ten zmodyfikowały wypowiedzi monograficzne. Przyznać trzeba, że publikowane referaty dość dokładnie odwzorowały udział Warszawy i Mazowsza w walkach o niepodległość Polski, a nadto większość występujących w tej publikacji autorów stanowi nader reprezentatywne grono znawców Mazowsza różnych pokoleń. Przewodzą im takie autorytety, gdy mowa o mazowieckich regionalnych badaniach historycznych, jak profesorowie Ryszard Juskiewicz (Mława) i Janusz Szczepański (Pułtusk), którzy jako autorzy wcześniej wydanych monografii (pierwszego z nich o powstaniu styczniowym na Północnym Mazowszu, drugiego na temat bitwy o Warszawę w 1920 r.) podzielili się swoimi refleksjami na te tematy, uzupełniając je dalszymi dociekaniem naukowymi. Podobny charakter i genezę mają niektóre inne referaty znanych autorów, np. naukowy esej Barbary Potrozolin-Skowrońskiej — autorki cenionej książki *Przed tą nocą*, wydanej dwukrotnie w latach 1988 i 1997 — o epoce poprzedzającej powstanie styczniowe czy zatytułowany *Warszawa w ruchu niepodległościowym w latach 1864–1904* referat Janusza Wojtasika — autora studium pt. *Idea walki zbrojnej o niepodległość Polski 1864–1907* z 1987 r.

Obok już wymienionych tematów omawiana publikacja traktuje kolejno o następujących zrywach niepodległościowych, w których Warszawa i Mazowsze odgrywały istotną rolę: powstanie 1794 r. (Tadeusz Rawski), epoka wojen napoleońskich (Aleksander Kociszewski), powstanie 1794 r. (Adam Dobroński i Tomasz Strzeżek), inicjatywy niepodległościowe w epoce paskiewiczowskiej (Adam Buława), powstanie styczniowe (Tadeusz Swat), ruch niepodległościowy w epoce popowstaniowej ze szczególnym uwzględnieniem walki o kulturę narodową (Jolanta Niklewska, Andrzej Stawarz, Tadeusz Kowalski), lata pierwszej wojny światowej (Janusz Odziemkowski), odzyskanie niepodległości w 1918 r. (Arkadiusz Kołodziejczyk). Nadto książka zawiera oryginalne opracowania na temat roli, jaką w walkach o niepodległość odegrały dwa znane obiekty: cytadela warszawska i twierdza Modlin (Jerzy Wągrowski i Wiesław Jan Wysocki).

Większość opublikowanych w tej książce referatów nie tylko wyczerpuje temat, o ile to jest możliwe w ograniczonej objętości wypowiedzi, ale nadto wprowadza do obiegu naukowego nowe sądy oraz nowe fakty. Prawie wszyscy autorzy uwzględniają w swych tekstach większość publikacji szczegółowych i pryncypialnych, dotyczących zwłaszcza Mazowsza, do tego stopnia, że scalone przypisy mogłyby stanowić bibliografię publikacji poświęconych roli omawianego regionu w walce o niepodległość. W sposób szczególny uwzględnione zostały opracowania najnowsze, powstałe w ostatniej dekadzie.

Warto podkreślić rolę merytoryczną pomieszczonego w książce materiału ilustracyjnego, zarówno ilustracji (149), w tym reprodukcji dzieł plastycznych i fotografii czarno-białych, jak i 15 pozycji kolorowych, umieszczonych we wkładce, obejmujących głównie dzieła malarstwa historycznego oraz plakaty propagandowe. Materiał ów jest w spisie ilustracji doskonale opisany; szkoda, że te pełne opisy, uwzględniające też źródła, nie zostały powtórzone bezpośrednio w tekście, tam objaśnienia niekiedy nie są pełne.

Książka jest przykładem znakomitej pracy redakcyjnej. Byłoby to pod tym względem dzieło wręcz idealne, gdyby jeszcze zawierało streszczenie angielskie lub choćby angielski przekład spisu treści. O te elementy powinniśmy teraz bardzo dbać, jeśli chcemy, by nasze publikacje historyczne znajdowały się w obiegu europejskim. Dodanie tego elementu nie spowodowałoby zbytniego wzrostu kosztów wydawniczych. Warto podkreślić, że okazała szata graficzna książki jest zasługą prasnyskiej drukarni J. J. Maciejewskich.

Jerzy Myśliński

Marian Leczyk, *Szkice historyczne*, Warszawa 2001, ss. 319

W dorobku naukowym autora, wybitnego badacza dziejów Polski i powszechnych XIX i XX w. znaczącą, w znakomitej swej części pionierską — choć nie tylko — rolę odgrywają studia nad metodologią historii i historiografii polskiej od końca XVIII stulecia. Na uwagę zasługują w szczególności ustalenia autora traktujące o specyfice metodologii historii najnowszej oraz historiografii polskiej w odniesieniu do stosunków z sąsiadami. Już w roku 1983 studia te zaowocowały przyjętą z zainteresowaniem przez czytelników, nie tylko profesjonalistów, pracą *Historia żywa* — tomem esejów, który nb. do tej pory, podobnie jak i inne, późniejsze eseje autora zachowuje świeżość i aktualność. Praca pt. *Szkice historyczne* stanowi swego rodzaju podsumowanie badań prof. Leczyka, więcząc godny najwyższego uznania dorobek autora również w tym względzie.

Swe ustalenia zawarł autor w trzech przejrzysto skonstruowanych rozdziałach. Całość opracowania ściśle podporządkował przyjętemu układowi. W każdym rozdziale wyłonił zasadnicze, odpowiadające jego tytułowi problemy. Tak tedy na rozdział I *O historii teoretycznie* złożyły się następujące zagadnienia: 1. O pojęciu „historia najnowsza”; 2. *Tradycyjne funkcje i nowe orientacje*; 3. *Jürgen Kocka o metodologii i rozwoju historii społecznej*. Rozdział II *Z historii historiografii polskiej* pomieścił podrozdziały: 1. *Kilka słów o języku historyka*; 2. *Obrona zbrojna wschodnich i północnych rubieży Rzeczypospolitej w historiografii polskiej (1795–1939)*; 3. *Problem niemiecki i stosunki polsko–niemieckie w literaturze historycznej i politycznej dwudziestolecia międzywojennego*; 4. *Wskrzeszenie państwa polskiego w 1918 r. w historiografii polskiej*; 5. *Zagadnienia suwerenności Polski w myśli politycznej dwudziestolecia międzywojennego*; 6. *Na marginesie biografistyki poświęconej generałowi Władysławowi Sikorskiemu*. W rozdziale III *Między wojnami światowymi i po wojnach* znalazły się: 1. *Wielkie mocarstwa a sprawa polska w czasie I i II wojny światowej. Próba paraleli*; 2. *Polska i Rosja — trudne początki (1919–1921)*; 3. *We francusko–polsko–rosyjskim trójkącie (1922–1934)*; 4. *Powersalska wariabilność, czyli z gene-*